

Chatnar

Research Journal Deptt. of Punjabi
Language & Literature
Lahore College for Women University Lahore
(Pakistan)
Vol: 5, Jan.-Dec. 2021, P.

چھتار

تحقیقی مجلہ شعبہ پنجابی زبان و ادب
لاہور کالج برائے خواتین یونیورسٹی لاہور (پاکستان)
جنوری۔ دسمبر 2021ء، مسلسل شمارہ 5

☆ محمد حسین ساحر

حافظ عبدالمجید دا غیر مطبوعہ ”فراق نامہ“

Abstract

Molana Hafiz Muhammad Abdul Majeed (1885-1962) is one of the notable Punjabi poets from Jehlum. He was a prolific Sufi poet of Punjabi, Urdu and Persian. His Punjabi poetry is being published regularly since 2014 (after 52 years of his death) by his descendants. This article, not only produces his biography and personality but also the edited text of his unpublished "Sea Rozi Firaq Nama" which was written in 1906. Sea Rozi is a type of poem based on thirty stanzas according to the days of a month, in a sequence starting from 1st to the 30th. Sea Rozi is similar to "Baran Maah, Athwaray and Sattwaray". The "Sea Rozi Firaq Nama" by Hafiz Abdul Majeed, reflects the pains of separation and desertion. The style of this See Rozi illustrates the symptoms of monastery aesthetics.

اصل ناول ”محمد عبدالمجید“، حافظ تے مولانا دے القاب، حفظِ قرآن، امامت تے خطابت تے خاندانی عرفیت

☆ ریسرچ سکالر، پی ایچ ڈی، پاکستانی زبانیں، علامہ اقبال اوپن یونیورسٹی، اسلام آباد

وجہوں ناں دا حصہ بنے۔ اوہناں دی حیاتی تقریباً اٹھتر ورہیاں (18 اپریل 1885ء تا 08 دسمبر 1962ء) دی سی۔ مولانا حافظ محمد عبد المجید دا جنم مولانا محمد نور عالم دے گھر کڑی شریف، ضلع جہلم وچ ہیا۔ ”اوہناں دا مزار وی کڑی شریف وچ اے“ (1)۔ کڑی شریف، سنگھوئی دے نیڑے ٹلہ جوگیاں دے دامن واقع اے۔ حافظ صاحب اپنے مسکن کڑی شریف دا حدود اربعہ اپنے شعراں وچ انج بیان کردے نیں:

تھانہ تے تحصیل ضلع ہے جہلم وچ اساڈا
 ساڈھے یاراں میل اساڈی جائیوں ہوگ دراڈا
 جہلم کولوں لہندے دکھن موضع کڑی ہمارا
 سدھی سڑک سنگھوئی والی جہلم تھیں چل یارا
 سنگھوئی توں سدھا لہندے کوہ پک کوہ صحرائی
 لہ لے گا آپوں جیہڑا پہنچیا آن سرائی
 ٹلہ بال گندائی والا چھ کوہ ساتھوں لہندے
 جتھے کن پڑوائے رانجھے ہُن بھی جوگی رہندے (2)

حافظ محمد عبد المجید دے اجداد صدیاں توں تبلیغ اسلام تے امامت خطابت کردے سن۔ ایہ سلسلہ اج وی جاری اے۔ ایسے نسبتوں ایہ خاندان علاقے وچ ”مولوی“ دی عرفیت نال جانیا جاند اے۔ اوہناں دا تعلق بنی اسماعیل دی فاروقی لڑی نال اے۔ جد امجد حافظ اللہ داد حضوری راہیں خاندان دی سکونت پنجاب وچ ہوئی۔ حافظ صاحب ”آئینہ حقیقت نما (قلبی)“ وچ اپنے خاندان داپس منظر بیان کردے نیں:

”سرکاری کاغذات میں رواجاً درج شدہ عرفی گوتوں سے قطع نظر کرتے ہوئے ہم قوم بنی اسماعیل کی فاروقی شاخ سے تعلق رکھتے ہیں۔ ہمارے آباؤ اجداد میں سے ۵۹۰ ہجری کی ممتاز شخصیت حافظ اللہ داد حضوریؒ تھے جو بغداد شریف سے خلافت لے کر اپنے جدی پنڈ موضع سروانی کو چھوڑ کر اپنے پیر طریقت کے حکم کے مطابق موضع خواص پور متصل لالہ موسیٰ ضلع گجرات کے اندر سکونت پذیر ہوئے۔“ (3)

کڑی شریف وچ ایس خاندان دی آبادکاری 1072ھ وچ حافظ روح اللہ نوری دے توسل ہوئی جیہناں دی

ستویں پیڑھی وچ حافظ محمد عبد المجید دا جنم ہويا۔ کڑی شریف غیر آباد علاقہ سی۔ حافظ نور اللہ نوری دے دم نال اوتھے وسوں ہوئی۔ حافظ محمد عبد المجید دے پو حافظ محمد نور عالم (1823ء-1894ء) اک جید عالم دین تے درویش منش انسان سی۔ اوہ حضرت خواجہ شمس الدین سیالوی (1799ء-1883ء) دے خلیفہ پیر مہر علی شاہ گلوڑوی تے پیر غلام حیدر علی شاہ جلاپوری دے پیر بھائی سن۔ عالماں وچ اوہناں دی بڑی قدر و منزلت سی۔ ”آپ نے پیر غلام حیدر علی شاہ دے صاحبز دگان دی تعلیم و تربیت دے فرائض وی سرانجام دتے“ (4)۔ حافظ محمد عبد المجید نے وی مڈھلی تعلیم اپنے پو دے کولوں حاصل کیتی کم عمری وچ ہی پو دی جدائی دا دکھ سہنا پیا، جس دا اظہار اپنے شعراں راہیں کر دے نیں:

شروع قرآن مجید کیتا میں اپنے قبلہ گاہوں
شفقت نال پڑھاندے آہے دلدی اُلفت چاہوں
سبق رکوعے دو بے بیسی سورت آل عمرانوں
چھوڑ یتیم اسماں نوں بابل کر گئے کوچ جہانوں (5)

پو دے مرن پچھوں حافظ صاحب اپنی ماں تے وڈے بھراء مولانا حافظ عبد الرحیم ہتھ پٹھ و دھے پھلے۔ وڈے بھراء کولوں دارالعلوم و الحکمت، خانقاہ کڑی شریف وچ تعلیم حاصل کیتی۔ حافظ صاحب نے مروجہ دینی تے دنیاوی تعلیم دے نال اپنے وڈے بھراء کولوں حکمت وی سکھی پر ثقاہت وادرجہ حاصل کرن لئی دلی دا رخ کیتا تے حکیم اجمل خان کولوں سکھی۔ علم لئی کئی سفر کیتے جس پاروں اوہناں دی جہاں بنی وچ ڈھیر وادھا ہويا۔ تعلیم حاصل کرن مگروں حافظ محمد عبد المجید نے مقامی مسجد وچ امامت کیتی۔ فیر برٹش آرمی وچ خطابت دے فرائض سرانجام دتے۔ حافظ صاحب دا 1912ء وچ ویاہ ہويا۔ اللہ تعالیٰ نے اوہناں نوں چار پتر تے دو دھیاں عطا کیتاں۔ حافظ صاحب اپنی اولاد دا تذکرہ انج کر دے نیں:

نذر، نذیر تے فضل مظفر بیٹے چار ہمارے
بھیناں دو ایہناں دیاں سکلیاں بندہ عرض گزارے (6)

قاضی فضل حسین، حافظ نذر حسین، مظفر حسین تے دو دھیاں مرچکیاں نیں۔ نذیر حسین جیوندے نیں تے کڑی شریف وچ رہندے نیں۔ اپنے وڈکیاں وانگر حافظ صاحب دے سارے پتر عالم دین ہون پاروں پہچان رکھدے نیں۔ ایہناں وچ حافظ نذر حسین شاد فاروقی (1928ء-2017ء) نوں ودھیتا حاصل اے کہ اوہ نہ صرف اہل علم تے تصوف سن سگوں اُردو، پنجابی تے فارسی دے شاعر وی سن۔

حافظ محمد عبد المجید دی بیعت پیر غلام حیدر علی شاہ جلاپوری نال سی۔ حافظ صاحب دے والد مولانا محمد نور عالم تے

وڈے بھرا مولانا عبدالرحیم، پیر صاحب دے پتراں دے استاد رہے، ایس پاروں اوہناں نوں مرشد ولوں خاص شفقت تے نظر کرم سی۔ حافظ صاحب وی اپنے مرشدناں بے پناہ محبت تے عقیدت رکھدے سن۔ حافظ صاحب فنا فی الشیخ دی عملی تصویر سن۔ حافظ نذر حسین شاد فاروقی مرید تے مرشد دے ایس تعلق بارے لکھدے نیں:

”آپ کی بیعت حضرت اعلیٰ جلالپوری سے تھی اور آپ کا اپنے شیخ سے محبت و عقیدت اور عشق بدرجہ کمال تھا۔ شیخ کامل بھی اپنے مرید باصفا و با وفا کی دل و جان سے قدر کرتے تھے۔ ایک خاص موقع پر آپ نے اپنی خصوصی مجلس میں قبلہ والد ماجد کو خصوصیت سے مخاطب کرتے ہوئے یہ شعر پڑھا:

توے بہ جد و جہد نہادند وصل دوست
توے دگر حوالہ تقدیر می کند

پھر آپ نے والد صاحب کی طرف اشارہ کرتے ہوئے ارشاد فرمایا کہ یہ ہمارے ملنگ (بمعنی رند و قلندر) ہیں، اگر ہم جنت میں گئے تو انھیں ساتھ لیکر جائینگے۔“ (7)

صوفیاں دی ہستی و بی قدرت ولوں خاص کشش تے جذب ہوند اے۔ لو کائی اوہناں دی متاثر کن شخصیت توں مسوری۔ حافظ محمد عبد المجید بہت پرکشش شخصیت دے مالک سن۔ اوہناں دے عقیدت مند اوہناں ول آپ مہارے پریرے جاندے سن۔ حافظ صاحب ظاہری طور جاذب نظر شخصیت دے مالک سن۔ قاضی تنویر الدین احمد، اوہناں دی سراپا کشی کردیاں لکھدے نیں:

”آپ جسمانی اور روحانی ہر دو لحاظ سے انتہائی مضبوط تھے۔ آپ کا قد ساڑھے چھ فٹ اور جسم سڈول تھا۔ آپ کی شجاعت اور بہادری کی داستانیں زبان زدِ خاص و عام تھیں۔ آپ کی آواز کافی بلند تھی اور اس میں بلا کا سوز تھا۔ اذان دیتے تو آواز کانوں سے ہوتی ہوئی روح کی گہرائیوں میں اترتی چلی جاتی تھی اور سننے والے کشاں کشاں مسجد کی طرف کھینچے چلے آتے۔“ (8)

حافظ محمد عبد المجید، منکسر المزاج، حلیم الطبع، محبت تے شفقت کرن والے، سچے تے کھرے بندے سن۔ حق گوئی اوہناں دی شخصیت دا خاصہ سی۔ برٹش آرمی وچ بطور خطیب حق سچ دی خاطر انگریز افسراں دے مناصباں نوں نظر انداز کر

جانے۔ اوہ عالم سن۔ اوہناں ساری حیاتی شریعت دی پاسداری وچ گزاری۔ اوہ شریعت تے تصوف نوں دکھ نہیں سمجھدے سن سگوں تصوف نوں شریعت دا پابند ویکھدے سن۔ اوہ رہبانیت تے ترک معاشرت دے خلاف سن۔ اوہناں دے نظریاں تے اوہناں دے علمی مرتبے دا گوڑا اوہناں دے کلام توں ہوندا اے۔ اُمتِ مسلمہ خاض کر برصغیر دے مسلماناں لئی درد مندی اوہناں دے کلام وچ واضح دسدی اے۔ مسلماناں دے شاندار ماضی تے فیروزاں دے اسباب اُتے بطور خاص نظر رکھدے سن۔ اوہناں تحریکِ آزادی تے فیر پاکستان وی بندیاں ویکھیا۔ اوہناں اپنے پچھے اک وڈا تخلیقی ذخیرہ چھڈیا۔ اوہ درویش صفت سن۔ شہرت تے خوشامدی کدی خواہش نہیں سی کیتی۔ جس پاروں کلام دی اشاعت دل توجہ نہ دتی۔ اوہناں دا کلام پہلی وار مرمن پچھوں ”مناقب الابرار“ دے ناں نال اک کتابچے دی صورت چھپیا، جس نوں حافظ نذر حسین شاد فاروقی نے مرتب کیتا ڈھیر مدت بعد کلام دی چھپت دا سلسلہ 2014ء وچ ”ابر نیساں“ توں شروع ہویا۔ مطبوعہ لکھتاں مناقب الابرار، ادارہ نور العلوم والحکمت، کڑی شریف، جہلم، 1964ء (ترتیب تصحیح: حافظ نذر حسین شاد فاروقی)، ابر نیساں، سانجھ پبلی کیشنز، لاہور، 2014ء، تذکرۃ الحسن، سانجھ پبلی کیشنز، لاہور، 2016ء، بھاء پریم دی، سانجھ پبلی کیشنز، لاہور، 2017ء (ترتیب و تدوین: قاضی تنویر الدین احمد)، پنج گنج اسلام، دارالعلوم والحکمت خانقاہ کڑی شریف، جہلم، 2016ء، جمال حیدری، دارالعلوم والحکمت خانقاہ کڑی شریف، جہلم، 2016ء، جھوک مسلم، دارالعلوم والحکمت خانقاہ کڑی شریف، جہلم، 2017ء، ثنائے محمد ﷺ، دارالعلوم والحکمت خانقاہ کڑی شریف، جہلم، 2017ء، (ترتیب و تدوین: محمد فاروق فضل حیدر)۔

”مناقب الابرار“ نوں دوبارہ ”ابر نیساں“ وچ شامل کر کے شائع کیتا گیا اے۔ ”تذکرۃ الحسن“ نوں پنجاب انسٹی ٹیوٹ آف لینگویج، آرٹ اینڈ کلچر، حکومت پنجاب ولوں ”شفقت تنویر مرزا یوارڈ۔ 2017“ (پہلا انعام) مل چکیا اے۔ حافظ محمد عبدالمجید دی زیادہ تر تخلیقاں حالے وی غیر مطبوعہ نیں۔ اوہناں دیاں چند غیر مطبوعہ لکھتاں۔ نصیحت الغافلین، مناجات بدرگاہ قاضی الحاجات، ریل نامہ، حمدیہ، عشقیہ، فراقیہ سی حرفیاں، اُن ملے ننگ، مدحیات و کراماتِ غوث اعظم، مکتوباتِ مجید، تحفہ پنجاب، احسن القصص، تکرار (ہیرتے رانجھا۔ ہیرتے قاضی)، دیوانِ مجید، پنڈی ڈاڑی، آئینہ۔ حقیقت نما (نثر وچ)، طبی نسخہ جات، اردو کلام۔

مولانا حافظ محمد عبدالمجید دی یاد وچ ”گر جاکھ“ دے ناں نال پنجابی رسالے داڈھوی رکھیا گیا۔ ایہ تہائی رسالہ محمد فاروق فضل حیدری زیرِ ادارت تسلسل نال چھپ رہیا اے۔ حافظ صاحب دی شخصیت، فکر تے فن بارے جامعات ولوں تحقیقی مقالے وی موجود نیں۔ مولانا حافظ محمد عبدالمجید دی منقبت نگاری از ناہید سرور، شعبہ پنجابی، پنجاب یونیورسٹی، لاہور، حافظ محمد عبدالمجید: حیاتی تے شخصیت از جویریہ، شعبہ پنجابی، پنجاب یونیورسٹی، لاہور، حافظ محمد عبدالمجید کی غیر مطبوعہ سی

حرفیوں کی تدوین از محمد اعظم ملک، شعبہ پاکستانی زبانیں، AIU، اسلام آباد۔

”سی روز“ یا ”سی روزی“ فارسی دے دو لفظ ”سی۔ بمعنی تیسہ ۳۰“ تے ”روز۔ بمعنی دن“ د امر کب اے۔ یعنی تیسہ دن۔ ایہ کلاسیکی شعری صنف اے۔ پنجابی وچ سی روزی دے ناں نال معروف اے۔ ایہ اجیہی نظم اے جس وچ اک مہینے دے تریہہ (تیس) دنوں دے حوالے نال شاعری کیتی جاندی اے۔ بنت تے ترکیب دے لحاظ نال ایہ صنف سی حرفی، باروں ماہ، ستوارہ تے اٹھوارہ نال رلدی ملدی اے۔ عاصمہ قادری نے ”سی روز“ دی تعریف انج کیتی اے:

”پنجابی کلاسیکی شعری صنفوں وچوں ”سی روز“ وی اک صنف ہے۔ جس وچ

تریہہ (30) دنوں دے حوالے نال شاعری کیتی جاندی ہے۔“ (9)

ہیئت دے اعتبار نال سی روزی مسط اے۔ کیوں جے ایہ اوڈ اوڈ بندوں تے مشتمل ہوندی اے۔ سی حرفی، باروں ماہ، ستوارہ تے اٹھوارہ وانگریزی روزی دا وی کوئی خاص اصول نہیں۔ نہ بحر دی پابندی اے تے نہ ای ہیئت دی۔ شاعراں نے ہر بحر تے ہیئت وچ سی روزیاں لکھیاں۔ پہلے دن توں لے کے تریہویں (تیسویں) دن تک، دنوں دی ترتیب دا خیال رکھیا جاندی اے۔ جیہڑی بحر تے مصرعیاں دی تعداد پہلے بند وچ رکھی جاندی اے، بعد دے سارے بندوں وچ اوہنوں برقرار رکھیا جاندی اے۔ زیادہ تر سی روزیاں چار مصرعیاں دے بندوں تے مشتمل ہوندیاں نیں۔ پنجابی زبان دی شعری روایت تے جہات پائیاں دسد اے کہ ولیاں تے مشائخ عظام ہر دور وچ نمایاں سن۔ مولانا حافظ محمد عبد المجید وی ایس سلسلے دی اہم کڑی نیں۔ اوہناں پنجابی زبان تے ادب وچ فکری تے فنی دوہاں حوالیاں نال اچیرا چا مقام پایا۔ عبدالعزیز ساحر، حافظ صاحب دی فکر تے فن بارے آکھدے نیں:

”مولانا حافظ محمد عبد المجید کا اسلوب خانقاہی نظام کی جمالیات سے ہم آہنگ

ہے۔ جب کسی شاعر کا کلام فکری و فنی اعتبار سے وجدانی اور مکاشفاتی بیانیے میں

ڈھل کر خانقاہی نظام عرفان کا آئینہ دار بن جائے تو پھر اس کی آفاقیت اور ہمہ

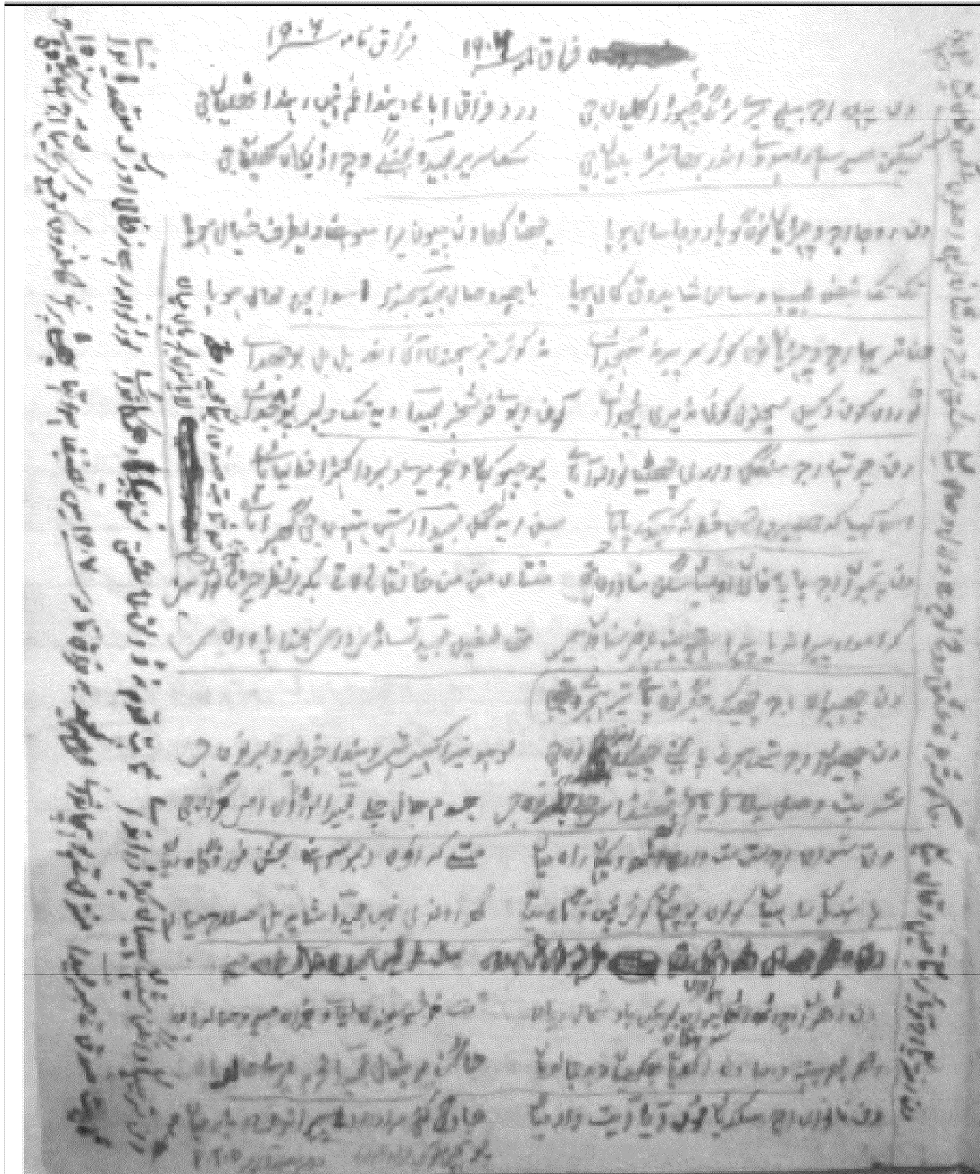
گیریت میں کیا شک رہ جاتا ہے؟ یقیناً کوئی نہیں۔“ (10)

حافظ محمد عبد المجید دا شمار اوہناں ممتاز شاعراں وچ اے جیہناں دا تذکرہ کیتے بنوں زبان تے ادب دی تاریخ ادھوری اے۔ اوہناں دے کلام دی سودھکاری تے اشاعت دا سلسلہ جاری اے۔ جوں جوں حافظ صاحب دا کلام منظر عام تے آرہیا اے، اوہناں دی فکر تے فن دیاں نویاں جہتاں نقاداں تے کھوجکاراں اُتے کھل رہیاں نیں۔ اوہناں دا کلام جے اوہناں دی حیاتی وچ چھپ جاندی تے صورت حال دکھ ہوندی۔ دیر نال ہی سہی، پراڈی سرمائے وچ ایس انمول رتن دا داودا خوش آئند

اے۔ پروفیسر محمد ثقلین ضیغم اوہناں بارے لکھدے نیں:

”آپ کے شاعرانہ کمالات کو دیکھتے ہوئے پنجابی زبان و ادب کے بڑے سے بڑے شاعر کے مقابلے میں آپ کو انتہائی سہولت کے ساتھ پیش کیا جاسکتا ہے۔ اگر ماہرین نقد و نظر کی طبع نازک پر گراں نہ گزرے تو یہ کہنے کی جسارت کروں گا کہ حضرت مولانا حافظ عبد المجید کا کلام پنجابی شاعری کے انق پر جگمگانے والی کئی ہستیوں سے بہتر ہے۔ آپ کا کلام عرصہ دراز تک طاق نسیاں میں پڑا رہا اور طباعت آشنا نہ ہو سکا۔ اس لیے منظر عام پر نہ آنے کی وجہ سے ناقدین سے اوجھل رہا۔“ (11)

حافظ محمد عبد المجید دی ”سی روزی فراق نامہ“ 1906ء دی تخلیق اے۔ حافظ صاحب نے دوبارہ ایسی روزی 07 اکتوبر 1960ء وچ اپنی بیاض وچ لکھی سی۔ حاشیہ وچ لکھیا کہ ”یہ فراق نامہ 1906ء میں تصنیف کیا گیا تھا۔ پچھٹے پرانے کاغذوں کو جمع کر کے یہاں آج لکھا گیا۔“ حافظ محمد عبد المجید دا کچھ کلام قلمی تراشیاں دی صورت وچ اے تے کچھ بیاضاں اندر محفوظ۔ اوہناں دا تمام کلام خط شکستہ وچ اوہناں دے اپنے ہتھیں لکھیا ہو یا اے جو اوہناں دے پوترے محمد فاروق فضل حید کول محفوظ اے۔ ”سی روزی فراق نامہ“ تریہہ بنداں تے مشتمل اے۔ فکری حوالیوں ویکھیا جائے تے ایس سی روزی وچ ہجرتے فراق دے مضمون توں اڈ شریعت تے عشق وچ ٹا کرے بارے وے جیہڑا قابل بحث مشاہدہ اے۔ حافظ صاحب با شریعت صوفی سن۔ ایسے لئی اوہ عشق تے تصوف نوں شریعت دے تابع ویکھنا چاہندے سن۔ سی روزی فراق نامہ دے اٹھارویں بند توں بعد دا کلام اوہناں دے وچاراں دا عکاس اے۔ ولیاں نے معرفت الہی تے پند و نصائح لئی شاعری نوں ذریعہ بنایا۔ حق دا پیغام اڑان تے معاشرے وچ امن آشتی دی فضا ودھاو وچ ولیاں دیاں خدمتاں کسے تعارف دیاں محتاج نہیں۔ حافظ صاحب وی ایسے روایت دا معتبر حصہ نیں۔ عنوان توں قطع نظر، سی روزی فراق نامہ دراصل نصیحت نامہ دی حیثیت رکھدا اے۔ مولانا حافظ محمد عبد المجید دی غیر مطبوعہ ”سی روزی فراق نامہ“ دامدو نہ متن کچھ انج اے:

سی روزی فراق نامہ

(مدونہ متن)

دن پہلا آج بلی میرے ٹر گئے چھوڑ اگلیاں جی
درد فراق اُبالے دیندا غم نہیں رہندا ٹھلیاں جی

کیکن صبر سہارا ہووے اندر بھانڑ بلیاں جی
سک سریر مجید و نجن گے وچ اڈیاں کھلیاں جی

.....

دن دوجا آج وچھڑیاں نوں جی گویا دوجا سال ہويا
چھٹا کھاؤن پیون میرا سوہنے طرف خیال ہويا
تک تک نبض طبیب دسالن شاید وق کمال ہويا
باجھ وصال مجید سجن دے اس دا بچن محال ہويا

.....

دن ترجیا وچھڑیاں نوں آج کوئی سر پیر نہ سجد اے
نہ کوئی خبر سجن دی آئی اندر بل بل بھجدا اے
ٹوراں کون وکیل سجن ول، کوئی نہ میری چچ دا اے
کون دیوے خوش خبر مجیدا، ”ایہ تک دلبر بھجدا اے“

.....

دن چوتھا آج منگل واری چٹھیاں والا آیا اے
چکھو کھاں ونج دلبر میرے دا کیہڑا خط لیا اے
اُس کیہا! ”کدی بے پرواہاں خط نہ لکھ کے پایا اے“
سن ایہ گل مجیدا اس تھیں ہتھوں جی گھرایا اے

.....

دن پنجواں آج پا پا فالوں اولیاں سگن مناواں میں
منتاں من من خانقاہاں تے بکرا نذر چڑھاواں میں
کر امداد پیراں دیا پیرا ہتھ بنھ عرض سناواں میں
متے طفیل مجید تساڈے درس سجن دا پاواں میں

.....

دن چھوواں اَج تیر ہجر نے پائے چھیک اندرونوں جی
 لوہو نیر اکھیں تھیں دیہندا خبر دیو دلبر نوں جی
 شربت وصل پلاوے ٹھنڈا جلے اس جگر نوں جی
 جس دم جانی چلے مجیدا لوڑاں اس سحر نوں جی

.....

دن ستواں اَج سَت سَت داری اُٹھ اُٹھ ویکھاں راہ میاں
 مٹے کداوڑں دلبر سوہنا بخشے نور نگاہ میاں
 پاندھیاں راہیاں کولوں چچھاں کوئی نہیں آگاہ میاں
 گھر آون دی نہیں مجیدا شاید بنی صلاح میاں

.....

دن اٹھواں اَج اُٹھ اُٹھ لیواں، بوئیں باد شمال دیاں
 مت خوشبو سجن دی آنے خبراں صبح وصال دیاں
 چھم چھم مینہ و ساون اکھیاں بھکھیاں دید جمال دیاں
 جاگن میرے نال مجیدا، محرم میرے حال دیاں

.....

دن نوواں اَج سکدیاں نوں جی چڑھ آیا اتوار میاں
 جاون کئی مراداں والے پیراں دے دربار میاں
 کجھناں ملن پیارے تے کجھ رَوَوَن زار و زار میاں
 اُٹھ مجیدا بھیج سجن وَل توں کوئی شُتر سوار میاں

.....

دن دسویں دس پئی سجن دی واپس شُتر سوار ہويا
 دلبر دے اک دلبر تائیں دسیا اُس بخار ہويا
 اُس سہیلی دا رب بلی اُتول جیہدا پیار ہويا

جلدی پہنچ مجیداً آپوں نیلی تے اسوار ہویا

.....

یار ہویں نوں دتی سی یاراں گھوڑی بڑے ہلارے دی
چھڈ کیت لئی میں نیلی خاطر یار پیارے دی
نیلی نیلی میں تھیں اوّل لیندے خبر کنارے دی
جھٹ پٹ نظری پئی مجیداً صورت چن ستارے دی

.....

دن باراں آج باراں گاؤں ملے پیام ہزاراں نوں
بھور ہزاراں گاؤں باراں آمد دیکھ بہاراں نوں
لکھ لکھ شکر خدا دا جس نے یار ملائے یاراں نوں
دیتاں صحتاں بخش مجیداً، ہجر دیاں بیماریاں نوں

.....

دن تیراں چھڈ تیراں میراں اے دلبر متوالیا او
باراں روز کٹے جتوں یاراں سال قضیہ جالیا او
بھل گئیاں تکلیفاں جس دم تئساں جمال دسالییا او
کر باتاں پھل کرن مجیداً رُس نہ کرماں والیا او

.....

دن چودھال آج چودھیں طبقیں خوشیاں دے اعلان ہوئے
محبوباں دے گھر دے اندر وچھڑے آج مہمان ہوئے
ہجر وصال اساڈے بھانے گویا دوئے جہان ہوئے
دنیا بیت الحزن مجیداً جنت وصل مکان ہوئے

.....

دن پندراں آج پندراں واری پندھ ہجر دا کٹیا ای

اِس دنیا سنگ یاری لا کے دس بندیا کی کھٹیا ای
 کر کر وخت قصبے سارے تا لوہا چٹیا ای
 تدوں پرنگت پوے مجیدا جے عشقے گھر پٹیا ای

.....

دن سولاں اَج سولاں سالاں اندر قدم رکھایا ای
 چڑھدی کلاں تے نئی جوانی حسن ارزانی پایا ای
 ایہ دنیا کوئی پل دا میلّا سچ کسے فرمایا ای
 دیہہ زکوة مجید حُسن دی سائل دَر تے آیا ای

.....

دن ستاراں چھیڑ ستاراں گا بجن دے گیت میاں
 سکھ دی نیندر سون نہیں ہوندا لا کے عشق پریت میاں
 نال دُکھاں دے کر لے بنتر پریم نگر دی ریت میاں
 کر اجڑی آباد مجیدا دل دی ایہ مسیت میاں

.....

دن اٹھاراں گزرے جس دم بالغ بجر کمال ہويا
 اکھیاں نوں دیدار بجن دا گویا وصل جمال ہويا
 گل گلاب دوویں رخسارے سرخ لبّاں مدھ لال ہويا
 باجھ اجازت شرع مجیدا پیون کد حلال ہويا

.....

دن اُنیواں اُنس بجن دی، لوں لوں رچدی جاندی اے
 سکدے دل دلاں جد ملدے وچ کوئی وتھ نہ بھاندی اے
 شرع طیب بیمار عشق نوں صبر کرن فرماندی اے
 اُگ نوں ہتھ نہ لا مجیدا نار نہ یار ولاندی اے

.....

دن وِیہوال آج وِیہہ برساں دا سِکدا روزے دار پیا
 شربت اتے پیا سے اندر قلب عرش وچکار پیا
 سرعشے دے قدم رکھے اس، اس بن شق فگار پیا
 عاق نہ مقصد پان مجیدا سو واری سر وار پیا

.....

دن اکیں ایہ اکیواں کاہڑا دسیا اکس طیب میاں
 دُونی بردا بے فرماوے اگنوں شرع طیب میاں
 فرگزار بنے ایہ آتش رہے نہ پھیر مہیب میاں
 عرضی غرض تعمیل حکم دی کرے مجید منیب میاں

.....

دن بائی کر بائی بائی نفس اُٹھیا کر شور میاں
 ساتھوں جھلیا جاندا ناہیں ایڈ شرع دا زور میاں
 نفس شرع دا چدا آوے مڈھ قدیموں کھور میاں
 جھگڑن نفس تے شرع مجیدا، ثالث کوئی نہ ہور میاں

.....

دن تریوی سال تریوی ثالث شرع رسول ہويا
 پاک محمد سرور عالم رب دے گھر مقبول ہويا
 تزکیہ نفس اسے دا دسیا شرع آئین اصول ہويا
 آج کیوں نفس مجیدا تیر، اس تھیں آن ملول ہويا

.....

دن چوی آج چاروں طرفوں بند ہوئے کل رستے جی
 نفس شرع سنگ کیوں کر جھگڑا دُوروں کہے نمستے جی

شرع آئین رسول محمدؐ کھول دیوے دل بستے جی
پڑھ کلمہ توحید مجیدؑ ثابت ہوں شکستے جی

.....

دن چھویمیاں نفس ضمیمہ ہو راک عجیب تیار ہو یا
نام نفس دا کٹ کے اوتھوں لکھو عشق تیار ہو یا
عشق شرع دا جھگڑا اگے شائع وچ سنسار ہو یا
اتھے ہی مار مکھی تے مکھی بے بُدھ ایہ سنسار ہو یا

.....

دن چھویمیاں نفس غنیمات نہ دس ایہ چالاکی توں
عشق نہ جھگڑا کرے کسے سنگ کیوں کرنائیں بے باکی توں
سطح عشق دی جھگڑیوں اُچی نہ کر ایہ قزاقی توں
زندہ عشق ہمیش مجیدؑ ناہیں رہنا باقی توں

.....

دن ستویمیاں ست تروڑن سدا رہی ہے کار تیری
عشق ہمیشہ پاک اس گل تھیں ہے طبع عیار تیری
عشق شرع دا نام لکھا کے جھگڑا کرنا کار تیری
نہیں مجیدؑ داناواں کولوں مخفی طبع طرار تیری

.....

دن اٹھویمیاں نفس فہمیاں کھول دے دیاں اکھیاں نوں
عشق شرع دا جھگڑا کہہ کے لٹیا ہے تدھ لکھیاں نوں
بن تحقیق گئے سب لکھدے مار مکھی تے کھیاں نوں
راہوں پا کراہ مجیدؑ مار نہ جانا رکھیاں نوں

.....

دن اُتھیاں آج آیا اے کردیاں قیل و قال میاں
حاکم شرع تے عشق دوہاں وچ ہے دلال وصال میاں
عشق شرع دو شان الہی اصولوں عکس جمال میاں
ثابت صدق ایمان مجیدا لائیاں دی لُج پال میاں

.....

دن تریہاں وانگن شیاں ہییاں کپڑ ڈراند اے
ثابت قدم نہ ڈولن عاشق نفس پیا دھمکاندا اے
لوڑن والا رہے نہ خالی اوڑک مقصد پاند اے
ثابت صدق تے صبر مجیدا منزل تے پہنچاند اے

حوالے

- 1- ناہید سرور، مولانا الحافظ محمد عبدالمجید دی منقبت نگاری، مقالہ برائے ایم اے پنجابی، لاہور: پنجاب یونیورسٹی، 2017ء، ص 1
- 2- محمد عبدالمجید، حافظ، مولانا، تذکرۃ الحسن، لاہور: سانجھ پبلی کیشنز، 2016ء، ص 163، 164
- 3- محمد عبدالمجید، حافظ، مولانا، آئینہ حقیقت نما (قلمی)، مملوکہ محمد فاروق فضل حیدر، جہلم: کڑی شریف
- 4- تنویر الدین، قاضی، دیباچہ: ابرنیساں، لاہور: سانجھ پبلی کیشنز، 2014ء، ص 11
- 5- محمد عبدالمجید، حافظ، مولانا، تذکرۃ الحسن، 2016ء، ص 169
- 6- محمد عبدالمجید، حافظ، مولانا، تذکرۃ الحسن، ص 83
- 7- شاد فاروقی، نذر حسین، حافظ، سوز و سازِ حیات، دارالعلوم والحکمت، جہلم: خانقاہ کڑی شریف، 2016ء، ص 9
- 8- تنویر الدین احمد، قاضی، دیباچہ: ابرنیساں، ص 21
- 9- عاصمہ قادری، ڈاکٹر، پنجابی کلاسیکی شاعری دا صنف ویروا (حصہ پہلا)، کلیہ علوم شرقیہ، لاہور: جامعہ پنجاب، 2011ء، ص 203

- 10- عبدالعزیز ساحر، ڈاکٹر، پروفیسر، دیباچہ: جمالِ حیدری، دارالعلوم والحکمت، جہلم: خانقاہ کڑی شریف، 2016ء، ص 29,30
- 11- محمد ثقلین ضیغم، پروفیسر، دیباچہ: جھوک مسلم، دارالعلوم والحکمت، جہلم: خانقاہ کڑی شریف، 2017ء، ص 7,8